

Maailma
Terviseorganisatsioon
Euroopa Regionaalbüroo

TERVIS 2020:

Euroopa poliitikaraamistik valitsuse
ja ühiskonna toetamiseks tervise
ja heaolu tagamisel

**Maailma
Terviseorganisatsioon**

Euroopa Regionaalbüroo

**Tervis 2020:
Euroopa poliitikaraamistik
valitsuse ja ühiskonna
toetamiseks tervise ja
heaolu tagamisel**

Kokkuvõte

Euroopa regiooni 53 riiki kiitsid regiooni uue väärtus- ja tõendus põhise tervise poliitika raamistiku „Tervis 2020“ heaks WHO Euroopa regionaalkomitee istungil 2012. aasta septembris. „Tervis 2020“ põhieesmärk on kõikide inimeste tervise parandamine ja tervisega seotud ebavõrdsuse vähendamine parema eestvedamise ja valitsemise kaudu ning see keskendub tänapäeva olulisematele tervishoiuküsimustele. „Tervis 2020“ määrab kindlaks neli esmatähtsat poliitiliste meetmete valdkonda ning on uuenduslik selle poolest, et hõlmab kõiki valitsemise ja ühiskonna tasandeid ja sektoreid ning rõhutab kogukonna varade ja paindlikkuse arendamise, võimendamise ning toetava keskkonna loomise vajadust. Selles on üksikasjalikult esitatud rahvatervise teenuste ja tervisesüsteemi tõhustatud rollid. „Tervis 2020“ kiideti heaks kahel kujul: poliitikutele ja poliitikakujundajatele mõeldud „Tervis 2020: Euroopa poliitikaraamistik valitsuse ja ühiskonna toetamiseks tervise ja heaolu tagamiseks“ ning pikem „Tervis 2020: Euroopa poliitikaraamistik ja strateegia 21. sajandiks“, mis sisaldab üksikasjalikumate tegevusülevaadete. „Tervis 2020“ rakendamine riikides on nüüd regiooni põhiline ja esmatähtis ülesanne.

Märksõnad

TERVISEPOLIITIKA
TERVISESÜSTEEMIDE KAVAD
TERVISHOIUTEENUSTE OSUTAMINE
REGIONAALNE TERVISEVALDKONNA PLANEERIMINE
RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ
RAHVATERVIS
EUROOPA

Kõik õigused kaitstud. Maailma Terviseorganisatsiooni väljaandeid saab tellida järgmiselt aadressilt:

Publications
WHO Regional Office for Europe
UN City
Marmorvej 51
DK-2100 Copenhagen Ø, Denmark

Taotlused WHO väljaannete reprodutseerimiseks või tõlkimiseks kas ärilisel või mitteärilisel eesmärgil tuleb teha WHO Euroopa Regionaalbüroo kodulehel (<http://www.euro.who.int/pubrequest>).

© Maailma Terviseorganisatsioon 2014

Kõik õigused on kaitstud. Maailma Terviseorganisatsiooni Euroopa Regionaalbüroo võtab vastu taotlusi oma trükiste osalise või täieliku reprodutseerimise või tõlkimise loa saamiseks.

Trükises kasutatud nimed ja materjali esitusviis ei väljenda Maailma Terviseorganisatsiooni seisukohti ühegi riigi, territooriumi, linna, piirkonna või selle asutuste õigusliku seisundi või riigipiiri või muude piiride kindlaksmääramise küsimustes. Punktiirjooned kaartidel tähistavad ligikaudseid piire, mille suhtes ei tarvitse veel olla täielikku kokkulepet.

Konkreetsete äriühingute või teatavate tootjate toodete mainimine ei tähenda, et Maailma Terviseorganisatsioon toetab või soovib vastavaid tooteid, eelistades neid teistele samalaadsetele toodetele. Kaitstud kaubamärgid kirjutatakse suure algustähena, kui ei ole tegemist vea või ärajätmisega.

Maailma Terviseorganisatsioon on rakendanud kõiki põhjendatud ettevaatusabinõusid, et kontrollida käesolevas trükises avaldatud informatsiooni. Avaldatud materjali levitatakse siiski ilma mingi selgesõnalise või enesestmõistetava garantiita. Materjali tõlgendamise ja kasutamise eest vastutab lugeja. Maailma Terviseorganisatsioon ei vastuta mingil juhul trükise kasutamisest tuleneva kahju eest. Autorite, toimetajate või ekspertide seisukohad ei pruugi alati väljendada Maailma Terviseorganisatsiooni otsuseid või ametlikku poliitikat.

Väljaande ja kaane kujundus: Christophe Lanoux, Pariis, Prantsusmaa

Eessõna	iv
Eessõna	v
Tervis on peamine ühiskondlik ressurss ja vara	1
Tugevad alusväärtused: soov saavutada võimalikult hea tervises seisund	2
Tervise parandamise tugev sotsiaalne ja majanduslik vajadus	2
„Tervis 2020“ strateegilised eesmärgid: suurem võrdsus ja parem valitsemine tervise heaks	3
Kõigi inimeste tervise parandamine ja tervisealase ebavõrdsuse vähendamine	3
Eestvedamise ja osalusvalitsemise parandamine	4
Koostöö ühiste tervisepoliitika eesmärkide nimel	5
Eelisvaldkond nr 1. Investeering tervisesse eri vanuserühmi arvestava lähenemisviisi ja inimeste võimendamise abil	6
Eelisvaldkond nr 2. Mittenakkuslike ja nakkuslike haigustega seotud peamiste terviseprobleemide lahendamine Euroopas	7
Eelisvaldkond nr 3. Inimkesksete tervisesüsteemide, rahvatervise valdkonna võimekuse ja hädaolukordadeks valmisoleku ning nendega seotud seire- ja reageerimissüsteemide tugevdamine	9
Eelisvaldkond nr 4. Vastupanuvõimeliste kogukondade ja toetava keskkonna loomine	10
Töötades koos: lisades väärtust partnerluse kaudu	11
Tervis 2020 – ühine eesmärk ja jagatud vastutus	12

Eessõna

„Tervis 2020: Euroopa poliitikaraamistik valitsuse ja ühiskonna toetamiseks tervise ja heaolu tagamisel” esitab ettenägeliku ja ambitsioonika tegevuskava. Poliitikaraamistik sai Euroopa regiooni kõigi 53 liikmesriigi heakskiidu otsustaval hetkel. 2015. aasta ja aastatuhande arengueesmärkide saavutamise tähtaja lähenedes aitab raamistik positsioneerida tervise osatähtsust järgmiste üleilmsete eesmärkide hulgas.

Selles võetakse kokku viimastel aastatel saadud teadmised tervise rollist. Võimalikult hea tervis kogu elu vältel on igäihe põhiõigus, mitte väheste privileeg. Hea tervis on väärtus ning tagab majandusliku ja sotsiaalse stabiilsuse. Hea tervis on määrava tähtsusega ka vaesuse vähendamisel, aitab kaasa säästvale arengule ning edeneb tänu sellele. Kõige olulisem on see, et head tervist ei saa enam vaadelda kui ühe konkreetse sektori tulemit: tervise jätkusuutliku ja võrdse paranemise aluseks on kogu valitsussektori tõhus poliitiline koostöö ning kõigi ühiskonnarühmade ühised jõupingutused.

Edasi lugedes näete, et need mõtted moodustavad strateegia tuuma. Regioonis on tõsiseid probleeme, millega tegeleda. Riikidesisene ja riikidevaheline tervisega seotud ebavõrdsus peegeldab ühiskonna majanduslikku ja sotsiaalset lõhenemist. Kui majandussurutis rõhub ja tervishoiukulud kasvavad, kasvab ka tõrjutuse oht ning pahatihti jäävad abita just need, kelle tervisevajadused on suurimad. Samal ajal teame, et avalikkuse ootused seoses uusima ja parima tervishoiutehnoloogiaga ning elanikkonna vananemisest tingitud haiguste profilli muutumine avaldavad tugevat survet eelarvetele. Selleks et tagada regiooni riikides üldine tervise teenustega hõlmatus, on vaja uudseid lähenemisviise ja vaatenurki. Tuleviku seisukohalt on kõige olulisem muuta poliitikakujundajate, tervise teenuste osutajate ja avalikkuse esindajate mõtteviisi selliselt, et tervise all ei mõistetak enam haigustega võitlemist, vaid eelkõige tervise ja heaolu edendamist. Selle ettevõtmise edukus eeldab poliitilist toetust, uuendusi sisulises ja haldusvaldkonnas ning muutusi rahaliste vahendite ja muude varade kasutamises.

Euroopa raamistik on tihedalt seotud WHO 12. üldise tööprogrammiga ning kajastab WHO käimasolevat reformiprogrammi, mille eesmärk on see, et organisatsioon suudaks tõhusamalt reageerida liikmesriikide vajadustele pidevalt muutuv maailmas. Nii Euroopa regioonis kui ka mujal eeldab poliitikaraamistiku eesmärkide saavutamine seda, et rahvusvahelised organisatsioonid saaksid lisaks konkreetsete valdkondade ministriumidele teha koostööd valitsussektori kõikide asjaomaste osaliste, kolleegide ja teistes tervisevaldkonda mõjutavates rahvusvahelistes organisatsioonides, samuti tööstusettevõtetega ning akadeemilise maailma ja kodanikuühiskonnaga. Euroopa poliitikaraamistik näitab uusi suundi tervise ja heaolu arendamiseks kogu maailmas.

Margaret Chan
WHO peadirektor

Mul on väga hea meel tutvustada kõikidele mõeldud Euroopa tervisepoliitika raamistikku „Tervis 2020”, mis aitab igaühel – presidendil, peaministril, linnapeal, poliitikakujundajal, rahvatervise valdkonna töötajal ja aktiivsel kodanikul – teha tervislikumaid, ohutumaid ja majanduslikult otstarbekamaid otsuseid ja valikuid.

Meie 21. sajandit iseloomustab järjest suurenev üleilmne, piirkondlik, riiklik ja paikondlik vastastikune sõltuvus ning järjest keerukam kogum omavahel seotud tegureid, mis mõjutavad tervist ja heaolu. Näiteks peame kõik mõistma, kuidas toimivad ja on omavahel seotud sellised erinevad tegurid ja eri valdkondade teenused (näiteks eluase, vesi, energia, toit ja tervishoid), mis on vajalikud meie enda, meie perekonna ja meie riigi elanikkonna tervise ja heaolu tagamiseks. Me kõik teame, et kehv tervis raiskab potentsiaali, põhjustab meeletuid ja kannatusi ning kulutab ressursse. Nende probleemidega tegelemine mis tahes tasandil – isiklikul, asutuse, kogukonna, omavalitsuse või riigi tasandil – eeldab läbimõeldud, strateegilist ja kooskõlastatud tegevust. Sellise tegevuse toetuseks on WHO Euroopa regiooni 53 liikmesriiki välja töötanud ja vastu võtnud suunava raamistiku „Tervis 2020”.

Raamistikus nähakse rahvatervist kui kõiki ühiskonna tasandeid esindavate sidusrühmade dünaamilist võrgustikku ning selle eesmärk on toetada ühise eesmärgi nimel tegutsemist kogu regioonis. Kõik „Tervis 2020” soovitused on tõenduspõhised. Selle koostamisele aitas aktiivselt kaasa palju eksperte. Meie eesmärk on algusest peale olnud ainulaadne dokument, mille aluseks on parimad faktilised andmed rahvatervise poliitika kohta.

Kuna „Tervis 2020” põhineb avaldatud andmete põhjalikul analüüsil, kogemuslikel andmetel ning esimest korda kogu regiooni hõlmanud sidusrühmadega konsulteerimise tulemustel, on selle koostamine andnud tõe praeguste rahvatervise mehhanismide, protsesside, suhete ja institutsioonilise korralduse laialdaseks ümberhindamiseks. Seetõttu on „Tervis 2020” ainulaadne regionaalne allikas, mis aitab meil kõigil õppida praktilistest kogemustest, seada uusi prioriteete ja leida paremaid võimalusi koordineerida kõikide sektorite sidusrühmade tegevust, selleks et parandada üksikisikute ja elanikkonna tervist ja heaolu.

„Tervis 2020” väärtustab Euroopa regiooni tervisesüsteemide ja asjaomaste lähenemisviiside mitmekesisust. Meie eesmärk ei ole riiklike ja kohalike tervisesüsteeme ühtlustada, vaid muuta need ühtlaselt paremaks. „Tervis 2020” vastuvõtmisega leppisid kõik riigid kokku kahes ühises eesmärgis: esiteks parandada kõigi inimeste tervist ja vähendada terviselohet ning teiseks tugevdada tervist puudutavate valdkondade eestvedamist ja osalusvalitsemist.

„Tervis 2020” kirjeldab võimalusi, kuidas nende eesmärkidega tegeleda, ning pakub välja uusi valitsemisviise, mille puhul tervist ja heaolu käsitletakse kui kogu ühiskonna ja kogu valitsussektori vastutusala. Lisaks soodustab „Tervis 2020” avalikkuse aktiivset osalemist poliitiliste otsuste tegemisel.

See käsitleb tervise parandamise sotsiaal-majanduslike põhjendusi ning põhjendab tõenditele tuginedes, et vaja on investeringuid ja tegevust, mis käsitlevad tervisedendust, haiguste ennetust ja heaolu integreeritult. Kirjeldatud on ka sotsiaalsetele teguritele suunatud meetmeid, millega soovitakse aidata kaasa selliste lähenemisviiside levikule, millega kaasatakse tervise aspekt kõikidesse poliitikavaldkondadesse, et parandada kõikide tervist ja seeläbi vähendada sotsiaalsete tegurite mõju inimestele. Samuti kirjeldatakse meetmeid, mis keskenduvad kõige raskemas olukorras olijatele.

„Tervis 2020” toob esile koostööle orienteeritud juhtimissüsteemid, soodustamaks innovaatilisi lähenemisviise, mille abil kaasata kogu ühiskond võrdse, jätkusuutliku ja vastutava tervisesüsteemi arendamisse.

„Tervis 2020” kirjeldab üksikasjalikult mitmesuguseid innovaatilisi ja tõhusaid viise, kuidas tegeleda aktuaalsete keerukate rahvatervise probleemidega. Selles esitletakse mitmesuguseid strateegiaid ja meetmeid, mille eesmärk on tegeleda kogu elu jooksul esinevate peamiste terviseprobleemidega, nii mittenakkuslike kui ka nakkushaigustega. Samuti vaadeldakse, kuidas siduda kliiniline sekkumine võrdsuse tagamise meetmete, sotsiaalsete tervisemõjurite ja tervisesüsteemi jaoks vajalike põhisensenditega (näiteks inimressursid ja kvaliteetsemad ravimid), tugevdades seeläbi tervisesüsteemi rahastamist ja parandades valitsemist tervise heaks.

„Tervis 2020” toob selgelt välja ühised väärtused, tõendid ja kogemused ning on seega suurepärase alus partnerlusele ja koostööle. See seab eesmärgiks kogu ühiskonna kaasamise kui keskse osa tervisepoliitika planeerimises, arendamises, rakendamises ja järelevalves kõikidel tasanditel. Rahva, kodanike, tarbijate ja patsientide võimestamine on äärmiselt oluline selleks, et parandada tervisetulemeid. Samuti rõhutab „Tervis 2020” järjekindlalt tervisevaldkonna spetsialistide kaasamise vajadust.

Kuidas WHO aidata saab? Selleks et aidata riikidel „Tervis 2020” rakendada, analüüsib regionaalbüroo rahvatervise olukorda, tuvastab väärtused, edendab poliitiliste kohustuste võtmist presidendi ja peaministri tasandil, annab poliitikasoovitusi ja jälgib edusamme, edendab juhtimist ja head valitsemistava tervise valdkonnas, teeb ettepanekuid kogu ühiskonda ja kogu valitsussektorit hõlmavate lähenemisviiside kohta ning toetab suutlikkuse arendamist.

Koostatud on kaks „Tervis 2020” alusdokumenti. „Tervis 2020: Euroopa poliitikaraamistik valitsuse ja ühiskonna toetamiseks tervise ja heaolu tagamisel” näitab poliitikutele, poliitikakujundajatele ja otsustajatele kätte peamised väärtused ja tegutsemispõhimõtted, mis on vajalikud „Tervis 2020” lähenemisviisi rakendamiseks nende töös. Pikem „Tervis 2020: Euroopa poliitikaraamistik ja strateegia 21. sajandiks” sisaldab üksikasjalikumat tõendusmaterjali ning on mõeldud eelkõige neile, kes tegelevad poliitika kujundamisega ja selle tegeliku elluviimisega.

Ma usun, et „Tervis 2020” lisab märkimisväärselt väärtust meie individuaalsetele ja kollektiivsetele pingutustele edendada tervist ja heaolu, on iga riigi ja kogu regiooni tuleviku ja jõukuse edendamise unikaalne alus ning toob kasu kõikidele regiooni elanikele. Kui me oma igapäevatoos tugineme aktiivselt „Tervis 2020” väärtustele ja lähenemisviisidele, loome tervislikuma Euroopa endale ja oma lastele.

Zsuzsanna Jakab
WHO Euroopa Regionaalbüroo direktor

„Parim võimalik terviseseisund on üks iga inimese põhiõigustest.“

WHO põhikiri

Lugupeetud peaminister, minister, linnapea või parlamendiliige!

Hea tervis on sotsiaalse ja majandusliku arengu aluseks ning tugevdab kõikide sektorite poliitikat. Paljusid riike puudutav majandus- ja rahanduskriis tekitab siiski tõsiseid probleeme ning võib kahjustada siiani tehtud edusamme. Sellele vaatamata pakub see ka olulise võimaluse muuta ja uuendada meie jõupingutusi kõikide inimeste tervise parandamiseks.

Tervise loomisele aitavad kaasa kõik sektorid ja kõik valitsemistasandid. **Teie juhiroll tervise- ja heaoluvaldkonnas võib olla äärmiselt oluline** teie riigi, piirkonna või linna elanike jaoks ning kogu Euroopa regiooni jaoks.

Teie toetus „Tervis 2020“ raamistikule on tõeliselt tähtis.

„Me tahame, et parem tervis ja suurem heaolu oleks kõigile kättesaadav võrdne inimõigus. Raha eest paremat tervist ei saa. Tõenäolisem on seda saavutada väärt poliitikaga, mis edendab võrdsust. Me peame tegelema halva tervise ja ebavõrdsuse algpõhjustega ning kasutama lähenemisviisi, mis tegeleb neid mõjutavate sotsiaalsete teguritega, kaasates kogu valitsemissektori ning kogu ühiskonna.“

Margaret Chan,
WHO peadirektor

WHO Euroopa regiooni 53 liikmesriiki on kokku leppinud uues poliitika- raamistikus „**Tervis 2020**“. **Ühised eesmärgid on „märkimisväärselt parandada elanikkonna tervist ja heaolu, vähendada terviseiga seotud ebavõrdsust, tugevdada rahva tervist ning tagada inimkesksed tervisesüsteemid, mis on üldkättesaadavad, õiglasel, jätkusuutlikud ja kvaliteetsed“.**

„**Tervis 2020**“ arvestab piirkonna riikide eripäraga. See on suunatud võimalikult paljudele nii valitsemissektoris kui ka sellest väljaspool, et anda inspiratsiooni ja näidata, kuidas paremini toime tulla 21. sajandi keeruliste väljakutsetega tervise vallas. Raamistik kinnitab „Tervis kõigile“ väärtusi ning määrab lisadokumentides esitatud tõenditele toetudes kindlaks kaks peamist strateegilist suunda nelja eelisvaldkonnaga. Põhimõtte „Tervis kõigile“ kohaldamisel saadud varasematele kogemustele tuginedes annab see suuniseid nii liikmesriikidele kui ka WHO Euroopa Regionaalbüroole.

Tervis on peamine ühiskondlik ressurss ja vara

Heast tervisest saavad kasu kõik valdkonnad ja kogu ühiskond, seega on tervis väga väärtuslik ressurss. Hea tervis annab hoogu majanduslikule ja sotsiaalsele arengule ning on elulise tähtsusega iga inimese, perekonna ja kogukonna jaoks. Kehv tervis raiskab potentsiaali, põhjustab meeleteid ning kulutab ressursse kõikides valdkondades. Kui inimestel on kontroll oma tervise ja seda mõjutavate tegurite üle, tugevdab see kogukondi ja parandab elukvaliteeti. Kui aga inimesed ise selles aktiivselt ei osale, lähevad kaotsi paljud võimalused nende tervist kaitsta ja parandada ning nende heaolu suurendada.

Kui ühiskond areneb ja edeneb, muudab see ka inimesed tervemaks, ning neid põhimõtteid arvestaval poliitikal on suurem mõju. Tervist toetavad nii võrdne juurdepääs haridusele kui ka korralik töö, eluase ja sissetulek. Parem tervis tähendab suuremat tööviljakust, tõhusamat tööjõudu, paremat tervist vanemas eas ning väiksemaid kulusid haigushüvitistele ja sotsiaaltoetustele, samuti vähem saamata jäänud maksutulu. Elanikkonna tervist ja heaolu on kõige lihtsam saavutada juhul, kui kogu valitsus tegeleb ühiselt sotsiaalsete ja individuaalsete terviseõigustega. Hea tervis võib aidata kaasa majanduse elavdamisele ja arengule.

Tervisenäitajad ja majandustulemused on omavahel seotud: äärmiselt oluline on aidata sektoril oma ressursse tõhusamalt kasutada. Tervishoiusektor mõjutab majandust nii otseselt kui ka kaudselt: see ei ole oluline mitte ainult seetõttu, kuidas see mõjutab inimeste tervist ja tööviljakust, vaid ka seetõttu, et see on üks suuremaid majandussektoreid kõikides keskmise ja suure sissetulekuga riikides. Tervishoiusektor on oluline töandja, maaomanik, ehitaja ja tarbija. Samuti on see oluline uurimistegevuse ja innovatsiooni käivitaja ning sektorina märkimisväärne rahvusvahelises konkurentsivõimelise töötajate, ideede ja toodete pärast. Tervishoiusektori tähtsus kasvab ka edaspidi ning seetõttu muutub olulisemaks ka tema panus laiemate ühiskondlike eesmärkide saavutamisse.

WHO Euroopa regioonis tervikuna on tervis viimastel kümnenditel märkimisväärselt paranenud, kuid mitte igal pool ja mitte kõikidel võrdselt, mis ei ole aktsepteeritav. Paljud rühmad ja piirkonnad on jäänud unarusse ning tihti tähendab majanduse nõrgenemine seda, et ebavõrdsus riikide sees ja riikide vahel kasvab. Etnilised vähemused, mõned sisserän-

Rio poliitiline deklaratsioon tervist mõjutavate sotsiaalsete tegurite kohta (2011)

„Tervisega seotud ebavõrdsus tuleneb sotsiaalmajanduslikest tingimustest, milles inimesed on sündinud, milles nad kasvavad, elavad, töötavad ja vananevad. Neid nimetatakse tervist mõjutavateks sotsiaalseteks teguriteks.”

Osalejate deklaratsioon:

„Me kinnitame, et tervisega seotud ebavõrdsus riikide sees ja riikide vahel on poliitiliselt, sotsiaalselt ja majanduslikult vastuvõetamatu, ebaaus ja suuresti välditav. Tervisega seotud võrdsuse edendamine on hädavajalik säästva arengu, parema elukvaliteedi ja kõikide inimeste heaolu seisukohalt, mis omakorda aitab kaasa rahu ja turvalisuse tagamisele.”

Mis on sotsiaalne gradient?

Sotsiaalne gradient tähendab seda, et tervis paraneb järk-järgult vastavalt sellele, kuidas inimeste ja/või kogukondade sotsiaal-majanduslik staatus tõuseb. Seega mõjutab tervisega seotud ebavõrdsus igapäev. See on üleilmne nähtus ning omane kõikidele riikidele, olenemata sisetulekutest.

Tervisesse investeerimine on otstarbekas

92% tervishoiukuludest on positiivses korrelatsioonis sise-majanduse koguprodukti (SKP) reaalkasvuga. Viimase kolme aastakümne jooksul on tervisekulutused enamikus Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) liikmesriikides hakanud suurenema: keskmiselt vähemalt 1% aastas kiiremini kui OECD keskmine reaalne SKP. 1950. aastal moodustasid tervishoiukulud Ühendkuningriigis 3% SKPst. Isegi Ameerika Ühendriikides olid 1970. aastal tervishoiukulud ainult 7% SKPst. OECD keskmised tervishoiukulud on tõusnud 5%-lt SKP-st 1970. aastal 9%-le 2010. aastal.

dajate kogukonnad ja sellised rühmad nagu näiteks travellerid ja romad ei saa piisavat tähelepanu. Haiguste, demograafia ja migratsiooni muutumine võib pidurdada tervisevaldkonna edusamme, seega on vaja paremaid juhtimis- ja valitsemistavasid. Krooniliste haiguste ja vaimse tervise häirete plahvatuslik kasv, sotsiaalse ühtekuuluvuse puudumine, keskkonnaohud ja majanduslik ebakindlus raskendavad tervise parandamist veelgi ning ähvardavad tervise- ja heaolusüsteemide jätkusuutlikkust. Vaja on loovaid ja innovaatilisi lähenemisviise, mis nõuavad osapooltelt tõelist pühendumist.

Tugevad alusväärtused: soov saavutada võimalikult hea tervises seisund

„Tervis 2020” põhineb WHO põhikirjas sätestatud väärtustel: „ Parim võimalik tervises seisund on üks iga inimese põhiõigustest “. Kõik WHO Euroopa regiooni riigid on tunnistanud õigust tervisele ning võtnud kohustuse järgida oma tervisesüsteemide ülesehitamisel ja rahastamisel üldkättesaadavuse, solidaarsuse ja võrdse juurdepääsu põhimõtteid. Nende eesmärk on saavutada parim võimalik tervises seisund, olenemata rahvusest, soost, vanusest, sotsiaalsest seisundist või maksevõimest. Väärtused, millest lähtutakse, on õiglus, jätkusuutlikkus, kvaliteet, läbipaistvus, vastutavus, sooline võrdõiguslikkus, väärikus ja õigus osaleda otsuste tegemises.

Tervise parandamise tugev sotsiaalne ja majanduslik vajadus

Tervishoiu kogukulud avaldavad valitsustele üha suuremat survet. Paljudes riikides on tervisele eraldatud osa riigieelarves suurem kui kunagi varem ning tervishoiukulud on kasvanud kiiremini kui SKP. Kuid vähemalt mõne riigi puhul näitavad andmed, et tervishoiukulude ja tervisetulemite vahel puudub vastastikune seos. Paljudel tervisesüsteemidel on raskusi kulude ohjamisega, samas kui finantssurve muudab senisest keerukamaks tasakaalu saavutamise ja sotsiaalkaitse tagamise. Kulud mõjutab peamiselt pakkumine, mis on seotud uute ravivõimaluste ja tehnoloogiatega, samuti inimeste suurenenud ootustega terviseriskide ennetamise ja kvaliteetsete tervishoiuteenuste kättesaadavuse suhtes. Enne kui tervishoiureform ette võtta, tuleb sellega seoses põhjalikult kaaluda sügavalt juurdunud majanduslikke ja poliitilisi huvisid ning sotsiaalset ja kultuurilist vastuseisu. Nende sõlmküsimuste lahendamine nõuab sektoritevahelist koostööd, kuna tervise ministrid ei saa sellega üksi hakkama.

Juhul kui rakendatakse tõhusaid strateegiaid, on suurt kasu tervisele võimalik saavutada mõistliku hinna ja piiratud vahenditega. Järjest suurem hulk tõendeid haiguste ennetamise ökonoomika valdkonnas kinnitab, et tervisele tehtavaid kulusid saab kokku hoida, kuid vaid juhul, kui tegeletakse ka ebavõrdsuse probleemiga kogu ühiskonnas ning toetatakse kõige haavatavamaid isikuid. Praegu kulutavad valitsused üksnes väikese osa tervise-eelarvest tervise edendamisele ja haiguste ennetamisele (umbes 3% OECD riikides) ning paljud ei tegele süstemaatiliselt ebavõrdsuse vähendamise. Sotsiaal- ja tehnoloogiavaldkonnas tehtavad edusammud toovad tõhusal kasutamisel tõelist kasu tervisele. Eelkõige kehtib see teabe, sotsiaalse turundamise ja sotsiaalmeedia kohta.

Ennetusest on abi...

Näiteks Poolas kogutud andmetest nähtub, et muutused toitumises ja suitsetamisest loobumine vähendavad kroonilise südamehaigusi ja üldist enneaegse suremuse määra.

Kõige kulutõhusam viis tubakatarbimist vähendada on maksude tõstmine. Hinna tõstmine 10% võrra aitaks ära hoida 0,6–1,8 miljonit enneaegset surma Ida-Euroopas ja Kesk-Aasias.

... kõikides sektorites...

Inglismaal hinnati alkoholile kehtestatud maksude tõstmise otseseks kasuks 183 miljoni euro võrra väiksemaid kulutusi tervisele ja heaolule ning 405 miljonit euro suurust kokkuvõtet töövõime ja töövõime langusega seotud kulutustelt. Maksumuudatuste rakendamise kulu oli seejuures väiksem kui 0,1 eurot inimese kohta (kokku 3,7 miljonit eurot).

Tänu alkoholist tingitud haiglaravijuhtude vähenemisele oli tervishoiusektori kokkuvõtte esimesel aastal hinnanguliselt 65 miljonit eurot, lisaks hoiti kokku 118 miljonit eurot kuritegevusest tingitud kulusid.

Sellistes riikides nagu näiteks Venemaa Föderatsioon ei maksaks põhjalik ennetuspakett rohkem kui 4 USD inimese kohta aastas.

Kohandatud väljaandest: Dahlgren, G., Whitehead, M., *Tackling inequalities in health: what can we learn from what has been tried?* London, King's Fund, 1993.

... kuid selle eesmärk peab olema tervisega seotud ebavõrdsuse vähendamine

Igas riigis valitseb tähelepanuväärne ebavõrdsus peamiste eluviisi näitajate, sh suitsetajate arvu, rasvumuse, krooniliste haiguste esinemise ja kehalise aktiivsuse osas.

Lisaks viivtab 20% kõige madalama sissetulekuga elanikkonnast kõige tõenäolisemalt arsti juurde minekuga, kuna kardetakse rahalisi raskusi omaosalusmaksete tõttu.

Tervisesektori vahendite tõhus kasutamine võib kulusid kokku hoida. Euroopa tervisesüsteemidelt oodatakse toimimise parandamist ja uute probleemidega tegelemist. Teenuste ümberkorraldamine, uute kohustuste võtmine ning uute stiimulite ja maksestruktuuride kasutuselevõtmine võib parandada tasuvust. Tervisesüsteemid peavad sarnaselt teiste sektoritega kohanema ja muutuma. Seda on kinnitanud ka selliste organisatsioonide nagu näiteks Euroopa Liidu ja OECD seisukohavõetud tervisepoliitika teemal.

Üleilmastunud maailmas peavad riigid paljude oluliste terviseprobleemide lahendamiseks järjest enam koostööd tegema. Selleks on vaja rahvusvahelist koostööd. Seda vajadust on rõhutatud paljudes rahvusvahelistes lepingutes, näiteks rahvusvahelistes tervise-eeskirjades, tubaka tarbimise leviku vähendamise WHO raamkonventsioonis (FCTC), Doha deklaratsioonis TRIPS-lepingu ja tervisekaitse kohta (seotud intellektuaalomandiga).

„Tervis 2020“ strateegilised eesmärgid: suurem võrdsus ja parem valitsemine tervise heaks

„Tervis 2020“ tunnistab, et edukad valitsused võivad saavutada tervisevaldkonnas väga häid tulemusi, juhul kui kogu valitsus töötab kahe järgmise omavahel seotud strateegilise eesmärgi nimel:

- kõigi inimeste tervise parandamine ja tervisealase ebavõrdsuse vähendamine ning
- tervise heaks toimiva osalusvalitsemise ning eestvedamise arendamine.

Kõigi inimeste tervise parandamine ja tervisealase ebavõrdsuse vähendamine

Kui riigid, regioonid ja linnad seavad ühiseid eesmärgid ning teevad ühisinvesteeringuid tervisesse ja teistesse sektoritesse, on võimalik oluliselt parandada tervist ja heaolu. Eelisevaldkonnad on järgmised: alusharidus, õpitulemused, tööhõive ja töötingimused, sotsiaalkaitse ja vaesuse vähendamine. Lähenemisviiside hulka kuuluvad kogukonna vastupanuvõime, sotsiaalse kaasatuse ja ühtekuuluvusega tegelemine, heaolu aluste edendamine, soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine ning selliste individuaalsete ja kogukondlike tugevate külgede arendamine, mis kaitsevad ja edendavad tervist, nagu näiteks individuaalsed oskused ja ühtekuuluvustunne. Tervisealase ebavõrdsuse vähendamise eesmärkide püstitamine aitab tegevust hoogustada ning see on üks peamisi võimalusi tegeleda tervise arendamisega kõikidel tasanditel.

Sotsiaalse ebavõrdsusega tegelemine aitab märkimisväärselt kaasa tervise ja heaolu edendamisele. Põhjused on keerulised ja tihedalt seotud elukaarega ning need põlistavad ebasoodsaid tingimusi ja kaitsetust. „Tervis 2020“ tõstab esile süveneva mure: kehva tervisega on vaja tegeleda riigiti ja kogu piirkonnas. WHO Euroopa regioonis erineb kõrgeim ja madalaim keskmine eeldatav eluiga sünnimomendil 16 aasta võrra, samuti on erinev meeste ja naiste keskmine eeldatav eluiga. Emasuremuse kordaja on mõnes regiooni riigis kuni 43 korda suurem kui teistes. Selline äärmuslik

Haridus ja tervis koos

Suur hulk andmeid kinnitab väidet, et haridustase ja tervis on omavahel korrelatsioonis. Täpsemalt on tervise seisukohast kõige olulisem näitaja ametlikult koolis käidud aastate arv.

2003. aasta inimarengu aruan-des (ÜRO Arenguprogramm) on märgitud: „Haridus, tervis, toitumine ning vesi ja kanalisatsioon täiendavad üksteist: ühesse investeerimine toob kaasa paremaid tulemusi teistes”.

Kogu valitsemissektorit hõlmav lähenemisviis

Kogu valitsemissektorit hõlmav tegevus on mitmetasandiline (kohalikust globaalseni) valitsemistegevus, mis järjest enam hõlmab ka valitsusväliseid rühmi. See lähenemisviis eeldab usalduslike suhteid, ühist eetikat, sidusat kultuuri ja uusi oskusi. Samuti on vaja tõhusamat kooskõlastamist ja lõimimist, mis keskenduks üldistele ühiskondlikele eesmärkidele, mida valitsus toetab.

Föderaalriikides või riikides, kus piirkondlikud ja kohalikud valitsemistasandid on poliitiliselt autonoomsed, aitab valitsemistasandite vaheline tihed nõupidamine tugevdada kogu valitsemissektorit hõlmavat lähenemisviisi.

Vastutavus on vajalik kõikidel tasanditel ja igas süsteemis.

Tervis kõikides poliitikavaldkondades

Tervis kõikides poliitika-valdkondades tähendab seda, et tervist ja heaolu silmaspidav valitsemine peab lisaks tervise-sektorile olema esmatähtis ka muudes sektorites. Sama kehtib ka teistpidi, s.t kõik sektorid peavad mõistma oma vastutust tervise valdkonnas ja vastavalt toimima ning aru saama, kuidas tervis mõjutab teisi sektoreid.

ebavõrdsus on seotud ka tervisekäitumisega, sh tubakatoodete ja alkoholi tarvitamisega, toitumise ja füüsilise aktiivsusega ning vaimse tervise häiretega, mis omakorda kajastavad inimeste stressi ja ebasoodsat olukorda.

Sotsiaalsete ja keskkonnast tingitud terviseõigustega tegelemine võimaldab mitmesuguse ebavõrdsusega edukalt toime tulla. Uuringud näitavad, et tõhus sekkumine eeldab poliitilist tahet, mis ületab sektorite piirid ning teeb võimalikuks integreeritud programmid. Näiteks on tõendatud, et integreeritud lähenemisviisid laste heaolule ja arengule varases lapsepõlves annavad paremaid tulemusi nii tervise kui ka hariduse valdkonnas. Ülimalt oluline on linnaarendus, mille puhul võetakse arvesse terviseõigust ning linnapeadel ja kohalikel omavalitsustel on järjest olulisem osa tervise ja heaolu edendamisel. Osalemine, vastutavus ning jätkusuutlikud rahastamismehhanismid tugevdavad selliste kohalike programmide mõju.

Eestvedamise ja osalusvalitsemise parandamine

Euroopa regiooni terviseministritel ja rahvatervise tegelevate asutustel on haiguskoormusega võitlemisel jätkuvalt väga oluline roll, mida tuleb veelgi tõhustada. Tervise-sektori vastutusalasse kuulub riiklike ja piirkondlike tervisestrateegiate väljaarendamine, tervise parandamise eesmärkide seadmine, hindamine, kuidas mõjutab tervist teiste sektorite poliitika, kvaliteetsete ja tõhusate tervise-teenuste pakkumine ja põhiliste rahvatervise funktsioonide tagamine. Samuti peab tervise-sektor analüüsima seda, kuidas tervisepoliitika mõjutab teisi sektoreid ja sidusrühmi.

Tervise-ministeeriumid ja rahvatervise tegelevad asutused teevad järjest rohkem sektoriteüleiseid algatusi ning esinevad tervise-teenuste vahendajate ja eestkõnelejatena. See hõlmab tähelepanu juhtimist nii sellele, et kõikides sektorites, kogu valitsemissektoris ja kogu ühiskonnas saadakse heast tervisest majanduslikku, sotsiaalset ja poliitilist kasu ning halval tervisel ja ebavõrdsusel on kahjulik mõju. Juhtiva rolli täitmine nõuab diplomaatilistust ning tõendite, argumentide ja veenmisjõu kasutamist. Tervise-sektor peab olema partneriks ka teistele sektoritele, kui tervise tugevdamine aitab neil oma eesmärgi saavutada. Kõik ÜRO mittenakkuslike haiguste ennetamise ja kontrolli kõrgetasemelisel koostumisel ja maailma terviseassambleel osalevad riigid toetavad selliseid koostööpõhiseid lähenemisviise, mille all mõeldakse kogu valitsussektorit ja kogu ühiskonda hõlmavaid lähenemisviise.

Valitsused kaaluvad kõikidel tasanditel selliste ametlike struktuuride ja protsesside loomist, mis toetaksid sidusust ja sektoriteüle vahelist probleemide lahendamist. See võimaldab tugevdada kooskõlastatust ja tegeleda jõudude ebavõrdsusega eri sektorites. Järjest rohkem saadakse aru, et terviseküsimumste kaasamine kõikidesse poliitikavaldkondadesse on strateegiliselt kasulik. Sellise lähenemisviisiga soovitakse suurendada tervise tähtsust poliitikas, tõhustada poliitilist dialoogi tervist ja terviseõigust puudutavates küsimustes ning suurendada tervisetulemitega seotud vastutavust. Terviseõiguse hindamine ja majanduslik hindamine võimaldavad hinnata poliitika võimalikku mõju. Nende abil saab hinnata ka seda, kuidas mõjutab poliitika võrdsust. Tervisele avaldatava mõju hindamiseks on võimalik koguda ja tõendada kvalitatiivseid ja kvantitatiivseid andmeid. Kasulikuks võivad osutada ka heaolu käsitlevad uuringud, mida teostavad teised organisatsioonid, näiteks OECD.

Kogu ühiskonda hõlmav lähenemisviis

Kogu ühiskonda hõlmav lähenemisviis ulatub ametiasutustest kaugemale: see mõjutab ja kasutab kohalikku ja üleilmset kultuuri ja meediat, maa- ja linnakogukondi ning kõiki asjasepuutuvaid poliitikavaldkondi, näiteks haridussüsteemi, transpordisektorit, keskkonda ja isegi linnaplaneerimist, nagu nähtub rasvumuse ja maailma toidusüsteemi näitest.

Kogu ühiskonda hõlmavad lähenemisviisid kujutavad endast tegelikult koostööl põhinevat valitsemistava, mis aitab täiendada avalikku poliitikat. Sellised lähenemisviisid rõhutavad koordineerimist normatiivsete väärtuste alusel ja usalduse loomist eri osapoolte vahel.

Kogu ühiskonda hõlmav lähenemisviis kaasab erasektori, kodanikuühiskonna, kogukonnad ja üksikisikud ning võib seeläbi tugevdada kogukondade vastupanuvõimet nende tervist, julgeolekut ja heaolu ähvardavatele ohtudele.

Kodanikuühiskonna panus

Kodanikuühiskond on muudatuste sõnastamise, edendamise ja elluviimise oluline osapool. WHO Euroopa regioon on olnud esirinnas innovaatiliste partnerlussuhete loomisel kodanikuühiskonnaga, sh peamisi kõrge riskiga elanikkonnarühmi hõlmavate kogukondadega (näiteks HIViga nakatunud) ning teenuseid propageerivate ja pakkuvate valitsusväliste organisatsioonidega. Tekkinud on palju Euroopa-üleseid võrgustikke ja organisatsioone, kuna HIViga nakatunud inimeste hulk on suurenenud.

Valitsused võtavad ka kohustuse luua selliseid struktuure ja protsesse, mis võimaldavad kaasata rohkem sidusrühmi. See on eriti oluline kodanike, kodanikuühiskonna organisatsioonide ja teiste rühmade (nagu näiteks sisserändajad) jaoks, kes on osa kodanikuühiskonnast. Järjest rohkem luuakse aktiivseid ja pühendunud rühmi eesmärgiga edendada tervist kõikidel juhtimistasanditel. Haare ulatub globaalsest tasandist kohaliku tasandini: ÜRO terviseküsimusi käsitlevad tippkohtumised, Parlamentidevaheline Liit, WHO tervislike linnade liikumine, üleilmsed liikumised vaesuse vähendamiseks, konkreetsete haigustega (näiteks HIV) seotud teavitustöö, riiklikud algatused tervise-eesmärkide kindlaksmääramiseks ning selliste ühenduste nagu näiteks EL piirkondlikud tervisestrateegiad. Kõik need on väga olulised tervise ja asjaomaste tegevuskavade edendamise seisukohast.

Tõhusam eestvedamine kogu ühiskonnas aitab saavutada paremaid tulemusi ka tervise valdkonnas. Uuringud näitavad, et vastutustundliku valitsemise, uute juhtimisvormide ja osalemise vahel on tugev seos. 21. sajandil võivad paljud üksikisikud, sektorid ja organisatsioonid tegeleda juhtimisega tervise valdkonnas. See võib toimida mitmeti ning nõuab loovust ja uusi oskusi eelkõige selleks, et vältida huvide konflikte ning leida uusi võimalusi keerukate probleemidega toimetulekuks. WHO-l ja liikmesriikidel lasub eriline kohustus just sellist juhtimist rakendada ning aidata tervise-ministeeriumidel eesmärke saavutada.

Üksikisikute, kodanike, tarbijate ja patsientide võimestamine on väga oluline tervisetulemite ja tervisesüsteemi tulemuslikkuse parandamiseks ning patsientide rahulolu suurendamiseks. Kodanikuühiskonna, sh üksikisikute ja patsientide ühenduste, noorteorganisatsioonide ja eakate kodanike hääl on ülioluline, et juhtida tähelepanu tervist kahjustavatele keskkondadele, eluviisidele või toodetele ning puudujääkidele tervishoiuteenuste kvaliteedis ja nende osutamisel. Samuti on see hädavajalik uute ideede genereerimiseks.

Koostöö ühiste tervise poliitika eesmärkide nimel

„Tervis 2020“ põhineb neljal tervise poliitika eelisvaldkonnal:

- investeerimine tervisesse eri vanuserühmi arvestava lähenemisviisi ja inimeste võimestamise abil;
- mittenakkuslike ja nakkuslike haigustega seotud peamiste tervist puudutavate väljakutsete lahendamine regioonis;
- inimkesksete tervisesüsteemide, rahvatervise valdkonna võimekuse ning hädaolukordadeks valmisoleku, nendega seotud seire- ja reageerimissüsteemide tugevdamine; ning
- vastupanuvõimeliste kogukondade ja toetava keskkonna loomine.

Sidususe ja järjepidevuse huvides põhinevad nimetatud neli eelisvaldkonda WHO tegevusvaldkondadel ehk kategooriatel, mis on aluseks prioriteetide seadmisele ja programmidele. Need kategooriad lepiti liikmesriikide vahel kokku üleilmsel tasandil ning on kohandatud vastavalt Euroopa regiooni vajadustele ja kogemustele. Samuti põhinevad need asjakohastel WHO piirkondlikel ja üleilmsel strateegiatel ja tegevuskavadel.

Neli eelisvaldkonda on omavahel seotud, üksteisest sõltuvad ja üksteist toetavad. Näiteks aitavad kõiki vanuserühmi arvestav tegevus, ini-

„Tervis 2020” peamised eesmärgid

„Tervis 2020” püüab saavutada regioonis mõõdetavat mõju tervisele. Liikmesriigid on kokku leppinud järgmistes piirkondlikes eesmärkides:

1. Vähendada 2020. aastaks Euroopa regioonis enneaegset suremust.
2. Tõsta Euroopa regioonis keskmist eeldatavat eluiga.
3. Vähendada Euroopa regioonis tervisega seotud ebavõrdsust.
4. Suurendada Euroopa regiooni elanikkonna heaolu.
5. Tagada üldine tervishoiuteenustega hõlmatus ja õigus parimalle võimalikule tervisele.
6. Sätestada liikmesriikides riiklikud eesmärgid, mis hõlmavad kõiki tervist puudutavaid sektoreid.

Liikmesriikide vahel vabatahtlikult kokkulepitud näitajate järgimine võib toetada riiklike tervisevaldkonna eesmärkide saavutamist.

Tervise infosüsteemid toetavad „Tervis 2020” protsessi

Tervise infosüsteeme ja -teenuseid tuleb arendada kõikides WHO Euroopa regiooni liikmesriikides. WHO Euroopa Regionaalbüroo abistab liikmesriike vajaduste hindamisel ja tehniliste uuenduste juurutamisel ning jagab liikmesriikidele terviseinfot järgmiselt:

- tehes koostööd rahvusvaheliste partneritega, et tagada terviseandmete standardimine, rahvusvaheline võrreldavus ja kvaliteet;
- tehes koostööd terviseametitega, kes tegelevad teabe ja tõenditega, ning
- kogudes ja levitades aktiivselt terviseandmeid ja uurimistevõime tulemusi ning muutes need hõlpsalt kättesaadavaks.

meste võimestamine ja suurem rahvatervisevaldkonna võimekus piirata mittenakkuslike haiguste levikut. Need omakorda aitavad piirata nakkushaiguste puhanguid. Valitsused saavutavad suuremat edu tervisevaldkonnas, kui nad seovad poliitika, investeeringud ja teenused ning keskenduvad ebavõrdsuse vähendamisele. WHO Euroopa Regionaalbüroo soovib nõu ja jõuga abiks olla tõenditel ja integreeritud lähenemisviiside näidetel põhineva poliitika kujundamisel. Piirkondlikud põhieesmärgid aitavad „Tervis 2020” edenemist jälgida.

Selleks et nelja eelisvaldkonnaga edukalt tegeleda, on vaja selliste valitsemismeetodite kombineerimist, mis edendavad tervist, võrdsust ja heaolu. Tark valitsemine tähendab seda, et nähakse ette muutusi, edendatakse innovatsiooni ning juhendatakse tervise edendamise ja sellesse investeerimisest ning haiguste ennetamisest. Valitsemismeetodite hulka kuulub nii valitsemine avaliku poliitika ja määruste kaudu kui ka uudsed koostöövormid kodanikuühiskonna organisatsioonide, sõltumatute institutsioonide ja eksperdikogudega. Järjest rohkem tuleb poliitika ja praktika puhul lähtuda tõenditest, järgida eetilisi piire, suurendada läbipaistvust ja tugevdada vastutavust sellistes valdkondades nagu näiteks eraelu puutumatus, riskihindamine ja tervisemõju hindamine.

„Tervis 2020” arvestab sellega, et riigid alustavad eri stardipositsioonilt, samuti on nad erineva tausta ja erinevate võimalustega. Paljud tervisepoliitika otsused tuleb teha ebakindlate ja puudulike teadmiste alusel, samuti ei ole võimalik täie kindlusega ette ennustada tervisesüsteemide reformimise paljude aspektide laiemat mõju. Omaette väljakutse on tegelemine selliste keerukate probleemidega nagu rasvumus, hulgihaigestumus ja neurodegeneratiivsed haigused. Järjest olulisem on teadmiste ammutamine sotsiaal-, käitumis- ja poliitikateadustest, sh sotsiaalsest turundusest, tarbijakäitumisest ja neuroteadusest. Uuringud on näidanud, et tasub edendada väiksemahulisi, kuid siiski laiahaardelisi meetmeid kohalikul ja kogukonna tasandil, et soodustada õppimist ja kohanemist. Koostöö Euroopa regioonis aitab kiiremini teadmiste- ja kogemustepagasit kasvatada: iga riik saab õppida ja samas oma panuse anda.

Eelisvaldkond nr 1. Investeering tervisesse eri vanuserühmi arvestava lähenemisviisi ja inimeste võimestamise abil

Hea tervise toetamine kogu elu vältel suurendab eeldatavalt tervena elatavate eluaastate arvu ja toob kasu pikaajalise näol. Mõlemad tulemid annavad märkimisväärset majanduslikku, ühiskondlikku ja isiklikku kasu. Riikides toimuv demograafiline muutus nõuab kõiki vanuserühmi hõlmavat tõhusat strateegiat, mis seab esikohale uued lähenemisviisid tervise edendamisele ja haiguste ennetamisele. Tervise ja tervisealase võrdsuse parandamine algab raseduse ja varase lapsepõlve arenguga. Terved lapsed õpivad paremini, terved täiskasvanud on tootlikumad ning terved eakad saavad jätkata aktiivset osalemist ühiskonna elus. Tervena ja aktiivsena vananemine on poliitiline prioriteet ja esmatähtis uurimissuund.

Tervise edendamise programmid, mis põhinevad kaasamisel ja võimestamisel, toovad tõelist kasu. Need hõlmavad järgmist: paremate tervisetingimuste loomine, tervisealase kirjaoskuse parandamine, iseseisva

Valitsemine tervise heaks nõuab tavaliselt kombineeritud strateegiaid

Moskva deklaratsioonis tervislike eluviiside ja mittenakkuslike haiguste kontrolli kohta (2011) on öeldud:

„[...] tunnistame, et mittenakkuslike haigustega tegelemisel on hädavajalik paradigma muutus, kuna mittenakkuslike haigusi ei põhjusta mitte üksnes biomeditsiinilised tegurid, vaid neid põhjustavad või mõjutavad märkimisväärselt käitumuslikud, keskkondlikud, sotsiaalsed ja majanduslikud tegurid.”

Tubakatoodete tarbimise vähendamiseks on välja töötatud tõendus põhised ja kulutõhusad strateegiad, sh tubaka tarbimise leviku vähendamise WHO raamkonventsioon ja kuus nn MPOWER strateegiat, mis toetavad konventsiooni riigi tasandil:

1. tubakatarbimise ja ennetavate meetmete tõhususe järelevalve;
2. inimeste kaitsmine tubaka suitsuga kokkupuutumise eest;
3. abi pakkumine suitsetamisest loobumiseks;
4. tubakaga seotud ohtude eest hoiatamine;
5. piirangute kehtestamine tubaka reklaamimisele, kampaaniatele ja sponsorlusele; ning
6. tubakaaktsiiside tõstmine.

Tubakatarvitamise vähendamine on tervise parandamise meetmete hulgas kulutõhusalt teisel kohal laste vaksineerimise järel.

Samasugused tõendus põhised strateegiad tuleb välja töötada ka muude süsteemsete terviseriskide (nagu näiteks rasvumus) jaoks. Alkoholi puhul on liikmesriigid juba vastu võtnud üleilmse ja piirkondliku poliitika.

elu toetamine ja tervisliku valiku kujundamine lihtsamaks valikuks. Lisaks tähendab see raseduse turvaliseks muutmist, tervisliku elualguse tagamist, ohutuse ja heaolu edendamist ning laste ja noorte kaitsmist, tööohutuse edendamist ja tervena vananemise toetamist. Tervislik toit ja toitumine on esmatähtsad, arvestades Euroopas järjest suurenevat rasvunute hulka.

Veenavad tõendid näitavad, et kulutõhusad poliitikasuunad võivad otseselt parandada elanikkonna tervist ja heaolu. Euroopas on omandatud järjest rohkem praktilisi kogemusi ja tõendeid põhilisi haigusrühmi – nagu südame-veresoonkonnahaigused või diabeet – käsitlevate tervise edendamise programmide ja riiklike strateegiate kohta. Nendest nähtub, et edu saavutamiseks on vaja ühendada valitsuse juhtimisvõtted, toetav keskkond ning lähenemisviisid, mis tugevdavad kontrolli- ja osalustunnet. Sotsiaalse käitumise uurimise tõhustamine võib anda täiendavaid tõendeid, millega selliseid arenguid põhjendada.

Vaimse tervise edendamise programmide tõhustamine on väga asjakohane. Iga neljas Euroopa regiooni inimene kogeb elu jooksul mõnd vaimse tervise probleemi. Äärmiselt vajalik on edendada depressiooni varast diagnoosimist ning suitsiidienetust kogukonnapõhiste sekkumisprogrammide käivitamise abil. Uuringud aitavad paremini mõista kahjulikku seost vaimse tervise probleemide ning sotsiaalse tõrjutuse, töötuse, kodutuse ning alkoholi ja teiste sõltuvusainete kuritarvitamise vahel. Samuti tuleb tegeleda uute sõltuvustega, mis on seotud Interneti virtuaalmaailmaga.

Strateegiline keskendumine nii noorte kui ka eakamate tervislikele eluviisidele on eriti tähtis. Tervist edendavates programmides, sh põlvkondadevahelises tegevuses, saavad lüüa kaasa väga erinevad sidusrühmad. Noorte puhul võib olla tegemist eakaaslaste jagatavate kogemustega, noorteorganisatsioonide kaasatusega ja koolis toimuvate tervisealaste teadmisi jagavate programmidega. Oluline on ka ühendada töö vaimset ja seksuaalset puudutavates valdkondades. Eakate puhul aitavad terve ja aktiivse vananemise algatused kaasa paremale tervisele ja elukvaliteedile.

Eelisvaldkond nr 2. Mittenakkuslike ja nakkuslike haigustega seotud peamiste terviseprobleemide lahendamine Euroopas

Selleks et tulla toime regiooni peamiste terviseprobleemidega, keskendub „Tervis 2020” hulgale tõhusatele integreeritud strateegiatele ja sekkumistele, mis on seotud nii mittenakkuslike kui ka nakkuslike haigustega. Mõlema puhul on vaja kombineerida sihikindlat rahvatervisealast tegevust tervishoiusüsteemi sekkumistega. Nende tõhusus sõltub võrdsuse, sotsiaalsete tervisemõjurite, osaluse suurendamise ja toetava keskkonnaga seotud meetmetest.

Selleks et tulla toime mittenakkuslike haiguste märkimisväärse koormusega regioonis, on vaja kombineeritud lähenemisviise. „Tervis 2020” toetab selliste, teiste piirkondlike ja üleilmsete strateegiate raames kokku lepitud kogu valitsussektorit ja ühiskonda hõlmavate integreeritud lähenemisviiside rakendamist, kuna järjest rohkem tunnustatakse, et üksikisiku käitumise mõjutamise meetmetel on piiratud mõju. Mittenakkuslike haiguste esinemine on nii riigiti kui ka riigisiselt ebaühtlane ning on tihedalt

Mittenakkuslike haiguste koormus

Euroopa regioonis on maailma suurim mittenakkuslike haiguste koormus. Kaks haiguste rühma – südame-veresoonkonna haigused ja vähk – põhjustavad piirkonnas kaks kolmandikku surmadest. Kolm peamist haiguste rühma – südame-veresoonkonna haigused, vähk ja vaimse tervise häired – moodustavad rohkem kui poole haiguskoormusest (möödetuna haigusega kohandatud eluaastates (ingl k disability-adjusted life-years, DALYs)). Paljud enneaegsed surmad on vältitavad: hinnanguliselt on vähemalt 80% kõikidest südamehaigustest, rabandustest ja teise tüübi diabeeti haigestumistest ning vähemalt kolmandik vähijuhtudest ennetatavad. Riikidevaheline ja -sisene erinev nakkushaigustekoormus viitab endiselt väga suurele ennetuspotentsiaalile.

Vaimse tervise häirete koormus

Vaimse tervise häired on Euroopa regiooni haiguskoormuses (möödetuna haigusega kohandatud eluaastates) teisel kohal (19%) ning need on kõige levinum töövõimetuse põhjus. Elanikkonna vananemine toob kaasa dementsuse laiemat levikut. Tavaliste vaimse tervise häiretega (depressioon ja ärevus) puutub igal aastal kokku umbes üks inimene neljast. Kuid umbes 50% inimestest, kellel on vaimseid häireid, ei saa mingisugust ravi. Häbimärgistamine ja diskrimineerimine on peamised põhjused, miks inimesed abi ei otsi.

Tuberkuloosikoormus

2010. aastal oli Euroopa piirkonnas umbes 420 000 uut ja taaspuhkenud tuberkuloosijuhtu ning tuberkuloos põhjustas 61 000 surma. Kõige rohkem uusi tuberkuloosijuhtumeid (87%) ja ka surmasid (94%) on regiooni ida- ja keskosas. Regioonis on ravi edukuse määr maailma madalaim, mis on tingitud ravimiresistentsusest: multiresistentse tuberkuloosi juhtumeid on uutest 13% ja taaspuhkenutest 42%. Haigus on sageli seotud kehvade sotsiaal-majanduslike tingimuste ja muude teguritega, sh kodutusega.

seotud meetmetega, mis puudutavad sotsiaalseid ja keskkonnast tingitud tervisemõjudeid.

„Tervis 2020“ toetab täiendavaid pingutusi mittenakkuslike haigustega seotud üleilmsete ja piirkondlike ülesannete täitmisel. Regiooni esmatähtsad tegevusvaldkonnad on järgmised:

- **Olemasolevad deklaratsioonid ja strateegiad.** Nende hulka kuuluvad ÜRO 2011. aasta poliitiline deklaratsioon mittenakkuslike haiguste kohta, tubaka tarbimise leviku vähendamise WHO raamkonventsioon, tervisliku toitumise, kehalise aktiivsuse ja tervise üleilmne strateegia, üleilmne strateegia alkoholi kuritarvitamise vähendamiseks ja piirkondlik tegevuskava alkoholi kuritarvitamise vähendamiseks, Euroopa mittenakkuslike haiguste ennetamise ja kontrolli strateegia aastateks 2012–2016 ning WHO vaimse tervise tegevuskava Euroopas.
- **Tervise edendamine.** Nagu on kinnitatud Ottawa hartas tervise edendamise kohta, on see nimetatud deklaratsioonide ja strateegiate keskne element. Kõik need ärgitavad valitsusi välja töötama sektoritevahelisi riiklikke strateegiaid mittenakkuslike haigustega seotud peamiste probleemide lahendamiseks.

„Tervis 2020“ toetab ka jätkuvaid nakkushaiguste vastu võitlemise jõupingutusi. Ükski riik ei või valvsust kaotada ning iga riik peab kõrgeima valvsustaseme säilitamise nimel jätkuvalt pingutama. Euroopa regioonis on esmatähtsad tegevusvaldkonnad järgmised:

- **Teabe- ja järelevalvealase suutlikkuse suurendamine:** rahvusvaheliste tervise-eeskirjade rakendamiseks on vaja parandada teabevahetust ning vajadusel peavad rahvatervise, veterinaarkontrolli, toiduohutuse ja põllumajanduse eest vastutavad asutused tegema koostööd järelevalve ja haigustõrje valdkonnas, selleks et paremini kontrollida loomadelt inimestele levivad võivad nakkushaigusi, sh uusi nakkushaigusi, ravimiresistentseid organisme ning vee ja toidu kaudu levivaid nakkusi.
- **Tõsiste viiruslike ja bakteriaalsete ohtudega tegelemine:** tuleb rakendada regionaalpoliitikat ja tegevuskavu, võidelda ravimiresistentsuse vastu, kasutada antibiootikume mõistlikult ja tegeleda nakkustõrjega, et vältida ravimiresistentsete organismide ja nakkuste tekkimist ja levikut, tagada turvaliste põhitarbeainete (vesi, toit) olemasolu, vaksineerimisega vältitavate haiguste puhul saavutada soovitatav vaksineerituse tase ning hoida seda, lastehalvatuse, leetrite, punetiste ja malaaria puhul saavutada piirkondlikud ja üleilmsed tõrje- ja likvideerimise eesmärgid, selleks et saavutada täielik kontroll selliste tõsiste nakkushaiguste üle nagu tuberkuloos, HIV ja gripp, tuleb tagada, et kogu elanikkonnal, k.a haavatavatel rühmadel on ligipääs tervishoiusüsteemile ja tõendusvahetustele sekkumistele.

Tervisesüsteem

„Riigi poliitilises ja institutsioonilises raamistikus on tervisesüsteem kõigi nende avalik-õiguslike ja eraorganisatsioonide, asutuste ja ressursside kogum, mille esmane ülesanne on parandada, säilitada ja taastada tervist. Tervisesüsteemid hõlmavad nii üksikisikule ja elanikkonnale suunatud teenuseid kui ka tegevust teiste valdkondade poliitika ja meetmete mõjutamiseks, et need arvestaksid sotsiaalsete, keskkonnaalaste ja majanduslike tervisemõjuritega.“

– Tallinna harta: tervisesüsteemid tervise ja jõukuse heaks

Tehnoloogilised ja teaduslikud edusammud

Inimese genoomi uurimine muudab põhjalikult ka rahvatervisega seotud uurimistegevust, poliitikat ja tavasid ning teeb võimalikuks mitmesugused avastused tervise ja haiguste geneetiliste põhjuste kohta. Kiire edasimineku teaduses ja uued genoomika vahendid on aidanud kaasa haiguste mehhanismide tundmaõppimisele.

Nanotehnoloogia hõlmab ka omaduste ja struktuuride mõjutamist nanoskaalas. Seda kasutatakse sihtmärgistatud ravi ja nn tarkade ravimite (ingl k smart drugs) puhul. Juba on selgunud, et sellistel uutel raviviisidel on vähem kõrvalmõjusid, samuti on need raviviisid osutunud traditsioonilistest tõhusamateks.

Patsientidele ja nende hooldajatele mõeldud tehnoloogiad, nagu näiteks endaga toimetuleku vahendid ning terviseraekendused ja -seadmed, mis võimaldavad paremini oma tervist hoida ja krooniliste haigustega kodus toime tulla, aitavad muuta ravi laadi ja vähendada kulusid.

Eelisvaldkond nr 3. Inimkesksete tervisesüsteemide, rahvatervisese valdkonna võimekuse ja hädaolukordadeks valmisoleku ning nendega seotud seire- ja reageerimissüsteemide tugevdamine

Tervishoiu toimimiseks kvaliteetsel tasemel ja paremate tervisetulemite saavutamiseks on vaja tervisesüsteeme, mis on majanduslikult elujõulised, eesmärgipärased, inimkesksed ja tõenduspõhised. Kõik riigid peavad kohanema muutuva demograafilise olukorra ning haiguste muutumisega. Eelkõige puudutab see vaimse tervise probleeme, kroonilisi haigusi ning vananemisest tingitud seisundeid. Selleks on vaja suunamuutust: prioriteediks tuleb seada haiguste ennetamine, integreeritud teenuste osutamine, ravi järjepidevus, pidev kvaliteedi parandamine ning patsientide eneseabi toetamine, samuti ravi pakkumine kodule nii lähedal, kui on ohutu ja kulutõhus. Hinnata tuleb personaalse meditsiini potentsiaali.

„Tervis 2020“ kinnitab WHO ja selle liikmesriikide võetud kohustust tagada üldine tervise teenustega hõlmatus, sh kvaliteetse ja mõistliku hinnaga ravi ning ravimite kättesaadavus. Paljud riigid on üldise tervise teenustega hõlmatus saavutanud, kuid palju on veel teha, et lõpetada katastroofilised ja vaesestavad maksed regioonis. Oluline on tagada pikaajaline jätkusuutlikkus ja paindlikkus majandus tsükli erinevates faasides, piirata pakkumisest tingitud kulude suurenemisi ja lõpetada raiskamine ning samal ajal pakkuda mõistlikul tasemel finantskaitset. Tervisetehnoloogiate hindamise ja kvaliteedi tagamise mehhanismid on eriti olulised tervisesüsteemi läbipaistvuse ja vastutavuse tagamiseks ning need moodustavad lahutamatu osa patsiendi ohutuse kultuurist.

„Tervis 2020“ lähtub endiselt sellest, et esmatasandi arstiabi on 21. sajandi tervisesüsteemide nurgakivi. Esmatasandi arstiabi võimaldab kohandada tänapäeva vajadustele, kuna see edendab partnerlust soosivat keskkonda ning õhutab inimesi oma ravis uut moodi osalema ning oma tervise eest paremini hoolitsema. 21. sajandi võimaluste ja uuenduste, nagu näiteks kommunikatsioonitehnoloogia (elektroonilised andmebaasid, telemeditsiin, e-tervis) ja sotsiaalmeedia täiel määral ära kasutamine võimaldaks pakkuda paremat ja kulutõhusamat ravi. Patsientide tunnustamine ressursina ja partneritena ning patsiendi vastutus oma suhtumise eest ravisse on olulised põhimõtted.

Paremate tervisetulemite saavutamiseks on vaja oluliselt tugevdada rahvatervisese valdkonna funktsioone ja võimekust. Ehkki rahvatervisese valdkonna võimekus ja ressursid on regiooni riikides erinevad, aitaks kulutõhususele tublisti kaasa rahvatervisese eelisinvesteeringud institutsioonilisse korraldusse ja võimekuse suurendamisse ning pingutused tervisekaitse, tervise edendamise ja haiguste ennetamise nimel. Samuti oleks abi rahvatervisese valdkonna seaduste ja muude õigusaktide läbivaatamisest ja kohandamisest rahvatervisese funktsioonide kaasajastamiseks ja tugevdamiseks. Järjest olulisem on üleilmne koostöö tervise nimel ja piiriüleste terviseprobleemide lahendamiseks, samuti riigisisene koordineerimistöõ rahvatervisese valdkondades, kus vastutus on delegeeritud ja detsentraliseeritud.

Rahvatervisese valdkonna elavdamine ja teenuste osutamise ümberkujundamine eeldab tervisevaldkonna spetsialistide hariduse ja väljaõppe ümberkorraldamist. 21. sajandisse sobiv tervisesüsteemi töötaja

Rahvatervis

WHO Euroopa regioonis kasutatakse rahvatervise määratlemiseks Donald Achesoni definitsiooni: „[rahvatervis] ... on teadus ja kunst haiguste ennetamiseks, elua pikendamiseks ning tervise edendamiseks ühiskonna organiseeritud jõupingutuste kaudu.” See saavutatakse avalik-õiguslike asutuste ja kollektiivse tegevuse kaudu. Tegevus hõlmab muu hulgas traditsioonilisi teenuseid nagu näiteks terviseolukorra analüüs, tervisekontroll, tervise edendamine, ennetustöö, nakkushaiguste kontroll, keskkonnakaitse ja hügieen, valmisolek katastroofideks ja tervist ohustavateks hädaolukordadeks ja nendele reageerimine ning töetervishoid. Uuemad lähenemisviisid hõlmavad ka sotsiaalseid tervisemõjureid, sotsiaalset gradienti ja valitsemist tervise heaks.

20 aastat keskkonna- ja tervisealast tegevust Euroopas

Ajendatuna murest, et järjest rohkem tõendeid viitab ohtliku keskkonna halvale mõjule inimeste tervisele, panid Euroopa piirkonna riigid koos WHO Euroopa Regionaalbürooga 1989. aastal aluse esimesele keskkonna- ja terviseprotsessile, et kõrvaldada kõige suuremad keskkonnast tulenevad ohud inimeste tervisele.

Selle eesmärgi saavutamist suunatakse mitmesuguste ministrite konverentsidega, mis toimuvad iga viie aasta tagant ja mida koordineerib WHO Euroopa Regionaalbüroo. Konverentsid on ainulaadsed, kuna nende raames saavad kokku eri sektorite esindajad, et kujundada poliitikat ning leppida kokku Euroopa regiooni keskkonna- ja tervisevaldkonna tegevusplaanid.

peab olema paindlik, mitmekülgsete oskustega ja meeskonnatööle suunatud hoiakuga. See tähendab meeskondlikku ravi osutamist, uusi teenuse osutamise viise (sh kodune toetusravi ja pikaajaline hooldusravi), oskust toetada patsiendi võimestamist ja enda eest hoolitsemist, samuti tõhusamat strateegilist planeerimist, juhtimist, töötamist mitmes valdkonnas ning eestvedamisvõimet. See tähendab ka, et vaja on uut töökultuuri, mis edendab uut moodi koostööd rahvatervise- ja tervishoiuspetsialistide vahel, samuti tervise- ja sotsiaalteenuste spetsialistide vahel ning tervisevaldkonna ja muude valdkondade vahel. Üleilmne tervishoiutöötajate puudus tähendab seda, et vaja on rakendada WHO tervishoiutöötajate rahvusvahelise värbamise üldist koodeksit.

Äärmiselt oluline on arendada kohanemisvõimelist poliitikat, jätkusuutlikke struktuure ning võimet näha ette hädaolukordi rahvatervise valdkonnas ning nendega tegeleda. Oluline on, et poliitika kajastab põhjuslike seoste kompleksust ning võimaldab kiiresti ja uuenduslikult reageerida ennustamatutele olukordadele, näiteks nakkushaiguste puhangutele. Rahvusvahelised tervise-eeskirjad nõuavad, et riigid rakendaksid rahvatervise valdkonnas mitut ohtu arvestavat ning sektore- ja piirideülest lähenemisviisi hädaolukordadele ning oleksid võimelised tõhusalt haldama tervisega seotud aspekte hädaolukorras ja humanitaarkatastroofide korral.

Eelisvaldkond nr 4. Vastupanuvõimeliste kogukondade ja toetava keskkonna loomine

Vastupanuvõime suurendamine on tervise ja heaolu kaitse ja edendamise võtmetegur nii üksikisiku kui ka kogukonna tasandil. Inimeste tervis on tihedalt seotud tingimustega, milles nad sünnivad, kasvavad, elavad, töötavad ja vananevad. Äärmiselt oluline on süstemaatiliselt hinnata mõjusid, mida avaldab tervisele kiiresti muutuv keskkond – eelkõige seoses tehnoloogia, töö, energia tootmise ja linnastumisega. Hindamisele peab järgnema tegevus, mis tagab positiivse mõju tervisele. Vastupanuvõimelised kogukonnad reageerivad uutele või ebasoodsatele olukordadele ennetavalt, on valmis majanduslikeks, sotsiaalseteks ja keskkonnavalasteks muutusteks ning saavad paremini hakkama kriiside ja raskustega. WHO tervislike linnade liikumine on andnud hulga näiteid selle kohta, kuidas sellist vastupanuvõimet saavutada. Eelkõige on selleks vaja kaasata kohalikke elanikke ning anda terviseküsimumused kogukonnale lahendada. Sama kogemuse on saadud ka muud asukohapõhiste võrgustike nagu näiteks tervist edendavate koolide või töökohtade kaudu.

Keskkonna- ja tervisevaldkonna omavaheline koostöö on hädavajalik, et kaitsta inimeste tervist ohtlikust või saastatud keskkonnast tulenevate ohtude eest, ning et luua tervist edendav sotsiaalne ja füüsiline ümbruskond. Keskkonnaohud mõjutavad tervist väga olulisel määral ning paljud terviseseisundid on seotud keskkonnaga, nagu näiteks kokkupuude õhusaastega ja kliimamuutuse mõju. Keskkonnaohudel on ka koostoime sotsiaalsete tervisemõjuritega. Vähem CO₂-heiteid tekitava majanduse kasu tervisele ning keskkonnapoliitika meetmete lisakasu tervisele arvestatakse ÜRO säästva arengu konverentsi (Rio+20) raames. Riigid on hakanud välja töötama poliitikat, mis tooks kasu nii planeedi tervisele kui ka inimeste tervisele, ning teadvustavad, et sektoritevaheline koostöö on väga oluline,

Valitsemine tervise heaks

Valitsemine tervise heaks edendab tervisesektori ja muude sektorite, avaliku ja erasektori ning kodanike koostööd ühiste huvide nimel. See nõuab sünergias olevaid poliitikameetmeid, mida rakendatakse ka muudes sektorites peale tervisesektori, samuti väljaspool valitsemissektorit, ning mida tuleb toetada koostööd võimaldavate struktuuride ja mehhanismide abil.

Nii tagatakse terviseministrite ja -ministeeriumide ning rahvatervisega tegelevate asutuste seaduspärane õigus tegutseda uuenduslikult tervist ja heaolu edendava poliitika kujundamisel.

Kooskõla tervisealaste üleilmsete arengusuundadega

„Tervis 2020“ on täielikult kooskõlas üleilmsete tervisealaste arengusuundadega ning väljendab WHO reformiprotsessis sisalduvat üldist käsitust aidata inimestel saavutada parem tervis.

WHO panus

WHO on läbi viimas reformiprotsessi, mille eesmärk on aidata tagada paremad tervisetulemused ja suurem kooskõla üleilmsete terviseprotsessidega ning olla organisatsioon, mis püüdleb parimate tulemuste, tõhususe, hea reageerimisvõime, läbipaistvuse ja vastutuse poole.

Kokkuvõttes on eesmärk muuta organisatsioonist, mis saavutab eraldiseisvaid tulemusi mitmesuguste tehniliste programmide kaudu, organisatsiooniks, mis avaldab mõju koostöös riikide ametiasutustega ning tänu ühistele ja koordineeritud jõupingutustele, mida teevad ühe võrgustikuna toimivad WHO esindused riikides, regionaalbürood, peakontor ja selle tugipunktid.

et kaitsta inimeste tervist ohtlikust või saastunud keskkonnast tulenevate ohtude eest.

Inimeste, keskkonna ja loomade tervist puudutava interdistsiplinaarse ja sektoritevahelise koostöö laiendamine suurendab efektiivsust rahvatervise valdkonnas. See võib tähendada järgmist: tuleb teha tööd selle nimel, et täielikult rakendada mitmepoolseid keskkonnakokkuleppeid ning Euroopa keskkonna- ja terviseprotsessi soovitusi, levitada väsimatult teaduslikke andmeid, hinnata tervisepoliitika mõju eri sektorites, eelkõige nendes, mis mõjutavad nii tervist kui ka keskkonda, tagada tervise- ja keskkonnateenuste pidev areng ja kohandamine ning õhutada tervisesektorit tegutsema keskkonnahoidlikumalt.

Töötades koos: lisades väärtust partnerluse kaudu

„Tervis 2020“ eesmärkide saavutamiseks on vaja individuaalseid ja kollektiivseid pingutusi. Edu tagab see, kui ühise eesmärgi nimel teevad igas riigis laialdast ja kogu ühiskonda hõlmavat koostööd üksikisikud ja organisatsioonid: valitsusasutused, vabaühendused, kodanikuühiskond, erasektor, teadus- ja akadeemilised ringkonnad, tervisespetsialistid, kogukonnad ja iga inimene.

„Tervis 2020“ edu tagamisel on määrava tähtsusega liikmesriikide ja WHO vaheline tihe koostöö ja teiste partnerite kaasamine. Äärmiselt oluline on koostöö WHO Euroopa Regionaalbüroo, WHO peakontori ja teiste piirkondade vahel. Seda toetab selliste piirkondlike võrgustike ja organisatsioonide laiem kaasamine nagu näiteks Sõltumatute Riikide Ühendus, Euraasia Majandusühendus, Kagu-Euroopa riigid ja EL.

WHO Euroopa Regionaalbüroo täidab oma põhikirjajärgset funktsiooni kui üksus, kes juhib ja koordineerib rahvusvahelist tervisetööd Euroopa regioonis. WHO teeb tõhusat koostööd paljude partneritega ning pakub riikidele tehnilist abi. WHO töötab selle nimel, et saavutada laialdane koostöö, suurendada poliitika sidusust, aidata kaasa ühiste poliitiliste platvormide loomisele, jagada terviseandmestikke, ühendada seirevõimalused ning toetada uute võrgu- ja veebipõhiste koostöövormide väljaarendamist. WHO on Euroopa regioonis kui nõuannete ja tõendite varamu, kust ammutada teadmisi selle kohta, kuidas toimib riikidevaheline koostöö ja kuidas seda tänu uutele strateegiatele veelgi tugevdada.

Koostöö Euroopa Liiduga loob rakendustööks tugeva aluse, häid võimalusi ja lisakasu. WHO Euroopa regiooni riikide hulka kuulub 28 ELi liikmesriiki, kes teevad tervisevaldkonnas ELi tervisestrateegia raames integreeritult koostööd, samuti on neil olemas vastavad poliitikaraamistikud ning õiguslikud ja finantsmehhanismid nende rakendamiseks. Lisaks töötavad ka ELi kandidaatriigid, potentsiaalsed kandidaatriigid ning riigid, keda rahastatakse Euroopa naabrus- ja partnerlusinstrumendi raames, samuti selle nimel, et viia oma õigusaktid ja tavad järk-järgult kooskõlla ELi poliitikaga. Kõik see aitab oluliselt kaasa „Tervis 2020“ rakendamisele. Euroopa Komisjoni ja WHO ühine deklaratsioon, mis sisaldab kuut tegevuskava koostöö tõhustamiseks, aitab partnerlust veelgi tugevdada.

Ühtlasi tugevdatakse ka juba toimivat koostööd WHO ja Euroopa regioonis tegutsevate rahvusvaheliste organisatsioonide vahel. Kõnealuste organisatsioonide hulka kuuluvad näiteks ÜRO allasutused, OECD,

„Tervis 2020“ tulevikukujutus

Me soovime sellist WHO Euroopa regiooni, kus kõikidel inimestel on võimalus ja toetus parima võimaliku tervisepotentsiaali saavutamiseks ning kus riigid töötavad eraldi ja ühiselt selle nimel, et vähendada terviseiga seotud eba võrdsust regioonis ja kaugemal.

Lisateave

Selleks et „Tervis 2020“ raames esitatud analüüsid ja tegevuskavad oleksid teaduslikult ja kogemuslikult hästi põhjendatud, on tellitud ja läbi vaadatud hulk uuringuid. Nende hulka kuuluvad järgmised:

- I. Kickbusch, D. Gleicher, *Governance for health in the 21st century*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2012.
- *Report on social determinants of health and the health divide in the WHO European Region*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe (avaldatakse 2013).
- D. McDaid, F. Sassi, S. Merkur, eds. *Promoting health, preventing disease: the economic case*. Maidenhead, Open University Press (avaldamisel).
- D. McQueen et al., eds. *Intersectoral governance for health in all policies*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2012.
- R. Bertollini, C. Brassart, C. Galanaki, *Review of the commitments of WHO European Member States and the WHO Regional Office for Europe between 1990 and 2010. Analysis in the light of the Health 2020 strategy*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2012.

Euroopa Nõukogu, arenguagentuurid ja -fondid ning suuremad vabaühendused. Kõik regiooni riigid annavad oma panuse koostöösse rahvusvaheliste organisatsioonidega ning saavad sellest kasu. See on väärtuslik alus, mis toetab „Tervis 2020“ ning muude sektorite ja organisatsioonide ühiseid eesmärgi.

Regioonis eri valitsemistasanditel toimivate tervisevaldkonna uute ja arenevate partnerlusprojektidega liitumine annab täiendava panuse.

Olulise panuse annavad ka sellised uuenduslikud koostöömehhanismid nagu Kagu-Euroopa tervisevõrgustik ja põhjamõõtme partnerlus, sellised võrgustikud nagu WHO Euroopa tervislike linnade võrgustik, riiklikud tervislike linnade võrgustikud ja tervislike piirkondade võrgustikud, SRÜ allpiirkondlikud võrgustikud ja WHO tervist edendavate asutuste (sh koolid, töökohad, haiglad ja vanglad) võrgustikud.

Koostöö kodanikuühiskonnaga aitab täiendavalt propageerida „Tervis 2020“ rakendamist. Paljud vabatahtlikud ja eneseabiorganisatsioonid on määratlenud tervise edendamise oma tegevuse oluliseks eesmärgiks ning mitmesuguseid tervise teenuseid osutatakse jätkuvalt perekonna- või kogukonnasiseselt või enesehoolitsusena. Sellised organisatsioonid tegutsevad eri tasanditel kohalikust üleilmseni ning on märkimisväärselt mõjutanud tervist ja sotsiaalseid tervise mõjureid käsitlevaid tegevuskavu. Nende tegevuse toetamine aitab seega kaasa „Tervis 2020“ rakendamisele igal tasandil.

Tuleb leida võimalused teha asjakohaselt ja eetilist koostööd erasektori ettevõtjatega.

Suhtumine erasektoris tervisevaldkonnas varieerub riigiti ja ka riigisiselt. Ettevõtjate mõju võib tervist suunata nii paremuse kui ka halvemuse suunas. Oluline on saavutada erasektori suurem pühendumus terviseküsimatele ning tagada suurema sotsiaalse vastutuse võtmise edendamine ja premeerimine.

Tervis 2020 – ühine eesmärk ja jagatud vastutus

„Tervis 2020“ on kohandatav ja praktiline poliitikaraamistik. See on ainulaadne platvorm riikidevaheliseks oskusteabe ja kogemuste saamiseks ja jagamiseks. „Tervis 2020“ arvestab asjaoluga, et iga riik on ainulaadne, ning võimaldab ühiste eesmärkide saavutamist eri viisil. Riikidel on erinev stardipositsioon ja lähenemisviisid, kuid eesmärk on ühine. Põhiline on võtta poliitiline kohustus ning selle kinnitamiseks on riigid sätestanud piirkondlikud eesmärgid.

Maailmas, kus kõik on vastastikuselt sõltuvuses, on riikide omavaheline koostöö järjest olulisem. Inimeste tervis ja tervise mõjuri sõltuvad tänapäeval üleilmsete ja piirkondlike tegurite keerukast kogumist. Ehkki rohkematel inimestel kui kunagi varem on võimalus saavutada parem tervis, ei suuda ükski riik üksinda täielikult rakendada uuenduste potentsiaali ning lahendada tervise ja heaoluga seotud probleeme. Üksikute riikide ja kogu regiooni tulevane õitseng sõltub soovist ja võimest haarata kinni uutest võimalustest parandada praeguste ja tulevaste põlvkondade tervist ja heaolu. **„Tervis 2020“ aitab terviseministriumidel tuua kokku olulisemad sidusrühmad, et ühiselt pingutada tervema Euroopa regiooni nimel.**

Maailma Terviseorganisatsioon (WHO) on ÜRO spetsialiseeritud agentuur, mis loodi 1948. aastal ning mille peamised vastutusala on rahvusvahelised terviseküsimused ja rahvatervis. WHO Euroopa regionaalbüroo on üks kuuest maailma regionaalbüroost, millest igaühel on oma programm, mis vastab regiooni riikide konkreetsetele tervisevaldkonnaga seotud vajadustele.

Liikmesriigid

Albaania
Andorra
Armeenia
Austria
Aserbaidžaan
Valgevene
Belgia
Bosnia ja Hertsegoviina
Bulgaaria
Horvaatia
Küpros
Tšehhi Vabariik
Taani
Eesti
Soome
Prantsusmaa
Gruusia
Saksamaa
Kreeka
Ungari
Island
Iirimaa
Iisrael
Itaalia
Kasahstan
Kõrgõzstan
Läti
Leedu
Luksemburg
Malta
Monaco
Montenegro
Madalmaad
Norra
Poola
Portugal
Moldova
Rumeenia
Venemaa Föderatsioon
San Marino
Serbia
Slovakkia
Sloveenia
Hispaania
Rootsi
Šveits
Tadžikistan
Endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik
Türgi
Türkmenistan
Ukraina
Ühendkuningriik
Usbekistan

TERVIS 2020:

Euroopa poliitikaraamistik
valitsuse ja ühiskonna
toetamiseks tervise ja
heaolu tagamisel

**Maailma Terviseorganisatsiooni Euroopa Regionaalbüroo
WHO esindus Eestis**

Gonsiori 29, Tallinn 10147
Tel.: +372 626 9350. Faks: +372 626 9353. E-post: whoest@euro.who.int
www.euro.who.int/Estonia